

<https://doi.org/10.5559/di.27.3.03>

"MJESTO SJEĆANJA" ILI IZBORNA KAMPANJA? ANALIZA SADRŽAJA HRVATSKIH MEDIJA PRIJE PARLAMENTARNIH IZBORA 2015.

Marko MUSTAPIĆ
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb

Ivan BALABANIĆ
Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb

UDK: 070:[324(497.5):328]"2015"

Prethodno priopćenje

Primljeno: 3. 9. 2017.

U radu se nakon kratkoga teorijskog razmatranja kulture sjećanja i političke komunikacije u izbornim kampanjama analiziraju prilozi s izjavama političara tijekom kampanje za parlamentarne izbore 2015. godine u Hrvatskoj. Glavni je cilj rada ustanoviti na koji su način događaji i pojave iz suvremene hrvatske povijesti, te oko njih prisutna različita "kolektivna sjećanja", bili prisutni u analiziranim prilogima. Istraživanje priloga objavljenih u vodećim hrvatskim medijima (dnevne novine, TV-stanice, web-portali) provedeno je metodom analize sadržaja. Rezultati pokazuju da su prilozi koji uključuju političku komunikaciju o suvremenim povijesnim temama bili znatno zastupljeni, a da su rasprave o njima prije svega potencirane u najvećim strankama, HDZ-u i SDP-u. Na općenitoj razini zaključivanja može se reći da je izborna kampanja u znatnoj mjeri postala "mjesto sjećanja" na kojem se generiraju daljnji politički konflikti oko povijesnih pitanja, a zanemaruju rasprave oko rješavanja mnogih društvenih problema.

Ključne riječi: kultura sjećanja, izborna kampanja, mediji, analiza sadržaja, Hrvatska

Marko Mustapić, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar,
Marulićev trg 19, p. p. 277, 10 001 Zagreb, Hrvatska.
E-mail: Marko.Mustapic@pilar.hr

UVOD

Svjetski i lokalni ratovi, (post)kolonijalizam, genocidi, ratni zločini, represalije totalitarnih režima i vojnih diktatura, političke i etničke nesnošljivosti neke su od ključnih odrednica europskoga povijesnog nasljeđa 20. stoljeća. Stoga je potencijal za političke destabilizacije i konflikte na temelju različitog ili protuslovnog odnosa prema povijesnim traumama i poteškoćama u europskim društvima prilično raznolik. To posebice vrijedi za europska postsocijalistička društva. Hrvatsko postsocijalističko razdoblje obilježeno je Domovinskim ratom i njegovim razornim posljedicama. Usprkos ratnim zbivanjima 1990-ih, suvremeni hrvatski povijesni prijevori temelje se prije svega na snažnom potenciranju ideoloških sukoba vezanih uz Drugi svjetski rat zbog transformacije kulture sjećanja iz socijalističkog razdoblja. Pluralizam kultura sjećanja i povijesnih narativa političkih elita u državama nastalima nakon raspada socijalističke Jugoslavije prvorazredna je politička tema već skoro tri desetljeća. U tom kontekstu smatramo vrlo važnim istaknuti teze J. Županova (1995) o preslagivanjima u staroj političkoj eliti i uspostavi nove političke elite prilikom demokratskih promjena 1990-ih u Hrvatskoj. Županova (1995, str. 161) ne čudi simetrija između nove i stare političke elite: "Ta se simetrija očituje u načinu formiranja elite, njezinoj reprodukciji i unutarnjem funkcioniranju. No najvažnija je sličnost u tome što ni nova elita nije prihvatila pluralističku koncepciju elita (tj. da je politička elita samo jedna od društvenih elita), nego je prihvatila koncepciju vodeće elite ('avangarde'). S obzirom na tu 'vodeću ulogu', nova je elita nevjerojatno slična staroj. Tako se smjena političke elite dobrim dijelom ograničila na promjenu ideološkog predznaka i na personalne promjene." Oprečne retorike pripadnika političke elite o hrvatskom povijesnom nasljeđu nose silan potencijal za mobilizaciju biračkoga tijela tijekom izbornih kampanja, pa su stoga nerijetko česta tema u političkoj komunikaciji dijela izbornih aktera. Osim toga, ta tema nosi i silan dezintegracijski potencijal i generiranje anakronih društvenih podjela. Dakle, istraživanje njezine prisutnosti u suvremenoj političkoj komunikaciji i medijima u Hrvatskoj, bez ikakvih dvojbi, ima opravdan znanstveni i opći društveni značaj. Stoga ćemo u ovom radu analizirati prisutnost i način upotrebe povijesnih tema u izornoj kampanji za parlamentarne izbore 2015.

TEORIJSKO-KONCEPTUALNI OKVIR

Traumatična zbivanja u suvremenoj hrvatskoj povijesti

Drugi svjetski rat u Hrvatskoj (1941.–1945.) generirao je trajne obiteljske traume i političke konflikte u društvu zbog potpore dijela građana marionetskoj NDH i fašističkim okupatorima, odnosno sudjelovanja dijela građana u antifašističkom pokretu

predvođenom komunistima. Geiger (2011, str. 706) iznosi podatke prema kojima je u partizanskim odredima i Jugoslaven-skoj armiji na području Hrvatske život izgubilo oko 195 000 vojnika. Holokaust nad Židovima i Romima i brutalna represija nad Srbima u NDH predstavljaju posebno poglavlje krvavih ratnih događaja. Primjerice, konačan broj ljudi stradalih u najvećem koncentracijskom logoru, Jasenovcu, teško je utvrditi, ali prema dosadašnjim istraživanjima broj žrtava procje-njuje se na oko 83 000, od čega su po nacionalnosti 47 000 Srbi, 16 000 Romi, 13 000 Židovi, 4000 Hrvati (Javna ustanova Spo-men-područje Jasenovac, 2013). Komunistička partija Jugosla-vije i partizani okončali su Drugi svjetski rat kao dio globalne antifašističke koalicije i ratni pobjednici. Izgradnja socijalistič-ke države predvođena Josipom Brozom Titom i partijskim vr-hom u poratnim godinama imala je za uzor totalitarni sovjetski boljševički model i metode izgradnje novoga društva. U skladu s tim su počinjeni i ratni zločini nad vojnicima pora-ženih vojski i njihovih pristaša u smiraju i po svršetku rata, koji se danas u većini povijesnih narativa odnose na sintagme Bleiburg i "križni putovi". Po mišljenju V. Žerjavića (1992, 1993), broj žrtava poraženih kolaboracionista u ratu iznosio je oko 200 000, od čega se 50 000 odnosilo na vojnike i civile ubijene 1945. na svibanjskim stratištima i "križnim putovima". Slje-dećih nešto manje od pola stoljeća javno će se u socijalističkoj Jugoslaviji moći govoriti i pisati samo o fašističkim i kolabora-cionističkim zločinima. Naime, središnja simbolička točka no-vooga socijalističkog poretka i temelj institucionalne kulture sjećanja bila su zbivanja u Drugom svjetskom ratu i njihove političke interpretacije, ključni za legitimiranje totalitarnog režima na čijem je čelu doživotno ostao maršal Tito (Sund-haussen, 2006). Za partizanske zločine i masovna ubojstva ko-laboracionista i civila, kao i progon prosovjetski orijentiranih pripadnika KPJ nakon 1948., likvidaciju političkih iseljenika u inozemstvu ili progon sudionika studentskih prosvjeda i Hr-vatskoga proljeća 1971. u takvoj kulturi sjećanja nije bilo mje-sta. Birin (2005, str. 35) ističe da su se u socijalističkoj Jugosla-viji mnoge teme iz suvremene povijesti morale uklapati u političko-ideološke okvire Komunističke partije. Dakle, pre-šućivani su ratni zločini koje su tijekom i po završetku Drugo-ga svjetskog rata počinili partizani i nova komunistička vlast. O tome se, kao i o prisutnosti autocenzure u akademskoj za-jednici, u jugoslavenskoj i hrvatskoj historiografiji i javnosti počelo otvoreno raspravljati tek od konca 1980-ih. Urušava-nje socijalističkih društava i uspostava demokracije bili su po-ticajni za temeljite akademske rasprave o povijesnim prijepo-rima, ali uskoro se Hrvatska već našla u novom ratnom vihoru. Zbog ishoda republičkih izbora 1990. u Jugoslaviji, srbijanska politička elita i jugoslavenski vojni vrh predvođeni Slobod-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 27 (2018), BR. 3,
STR. 431-451

MUSTAPIĆ, M.,
BALABANIĆ, I.:
"MJESTO SJĘCANJA"...

danom Miloševićem konzerviranje postojećih političkih i društvenih odnosa namjeravaju postići vojnom agresijom na Hrvatsku 1991. i BiH 1992. Republika Hrvatska je u siječnju 1992. stekla status međunarodno priznate države, a 1995. okončan je Domovinski rat. Ni dva desetljeća od okončanja ratnih sukoba ne može se konstatirati da je broj poginulih i nestalih osoba konačno utvrđen. Još se traga za nestalim osobama ili njihovim posmrtnim ostacima. Trenutačna procjena broja žrtava Domovinskog rata kreće se oko 22 000 osoba (Živić i Pokos, 2004; Roginek, 2011).¹

Kultura sjećanja i političke mijene u Hrvatskoj

Pojam "kolektivno sjećanje" predstavlja koncept selektivnoga prihvaćanja značenja prošlosti iz perspektive sadašnjosti (Halbwachs, 1992). Ideja "kolektivnoga sjećanja" implicira prošlost koja nije samo zajednički dijeljena nego i zajednički pamćena. Subjekt sjećanja uvijek je determiniran osobnim znanjima i iskustvima, kao i procesom pamćenja koji je određen stalnim ili povremenim obnavljanjem znanja o prošlosti. J. Assmann (1988, 2007) smatra da je kolektivno sjećanje rezultat odnosa između kulture sjećanja i svakodnevnih komunikacijskih obrazaca na individualnoj razini. Pritom se kultura sjećanja očitovala trajanjem povijesnih događaja u kulturnim formama, poput obreda i rituala na "mjestima sjećanja", te se o istom povijesnom događaju gradi ili obnavlja znanje društvene skupine ili društva u cijelosti o njemu. Halbwachs (1992) napominje da pojedinac vlastito sjećanje temelji na "kolektivnim sjećanjima" društvenih skupina kojima pripada. Pritom je ključan pojam "društveni okvir" (*cadres sociaux*), koji utvrđuje i stabilizira sjećanje. Subjekt sjećanja uvijek je pojedinac, osoba koja se oslanja na društvene okvire koji organiziraju njezino osobno sjećanje. Nora (2007), polazeći od Halbwachsovih teorijskih uvida, ustraje na oštrom odjeljivanju povijesti i sjećanja. Pritom Nora (2007, str. 156) ističe osobitu važnost "mjesta sjećanja" (*lieux de mémoire*): "Mjesta sjećanja su mjesta u sva tri smisla riječi: materijalnom, simboličkom i funkcionalnom, ali istodobno i u različitim omjerima. Strogo materijalno mjesto, primjerice arhiv, mjesto je sjećanja tek zbog svoje simboličke aure. Izrazito funkcionalna mjesta sjećanja, primjerice priručnik, testament ili udruženje veterana, ulaze u kategoriju mjesta sjećanja tek kao rituali. Minuta šutnje kao primjer simboličkog mjesta sjećanja ujedno je materijalan odsječak vremena te funkcionalan jer omogućuje povremenu koncentraciju na sjećanje. Tako ova tri aspekta sjećanja uvijek supostoje." Istražujući francusku povijest, Nora je utvrdio da je upravo osjećaj povijesnoga nacionalnog kontinuiteta utemeljen na "mjestima sjećanja" na kojima se društvo preko institucija i medija s pomoću simbola i kodiranja događaja iz

prošlosti konstituira kao apstraktna zajednica odnosno politička zajednica. Nora (2007, str. 156-162) razmatra kako se na "mjestima sjećanja" prožimaju povijesne činjenice i njihove interpretacije, sve što se tiče prisutnosti prošlosti u sadašnjosti, posebice povijesnoga nasljeđa, i zaključuje da "mjesto sjećanja" imaju snažnu simboličku komponentu za društvo u cijelosti, pa tako i za političke konflikte. Pritom Nora (2007, str. 163-164) razlikuje "dominantna" i "dominirana" "mjesto sjećanja", pri čemu se "dominantna mjesto sjećanja" uvijek konstruiraju "odozgo" odnosno konstruiraju ih političke elite. Stoga s političkim mijenama dolaze mijene kulture sjećanja, pa tako i dekonstrukcija starih i konstrukcija novih "mjesto sjećanja". To je pak najočitije kod transformacija "službenoga sjećanja" (Olick, 2007), koje je konstrukt i proizvod političkoga i institucionalnoga sistema jednoga društva. Recentniji radovi na ovom području pokazuju da kolektivno sjećanje uvijek predstavlja potencijalno izvorište političkih konflikata, ali i oruđe u tim konfliktima (Pine, Kaneff i Haukanes, 2004). Stoga kultura sjećanja djeluje na nastanak alternativnih povijesnih narativa i tumačenja prošlosti (Olick i Robbins, 1998). A. Assmann (2013), razmatrajući kulturu sjećanja u europskom kontekstu, smatra da se može govoriti o europskom "podijeljenom sjećanju". Popov i Deák (2015), istražujući sudjelovanje mladih u komemorativnim praksama u Europi, rabe pojam "težobna prošlost", u prvom redu da bi izbjegli razne političke kontroverzije zbog lokalnih "totalitarnih" ili "autoritarnih" nasljeđa. Analizirajući problematiku političke kulture u procesu hrvatske tranzicije, Šiber (1992) naglašava da je kraj socijalističkog ideologijskog sustava na kojem su se temeljili identitet, lojalnost i hijerarhija moći u socijalističkoj Jugoslaviji ostavio zrakoprazan prostor, ali i snažnu potrebu za novom osnovicom pripadanja. Rihtman-Auguštin (1992) piše o reviziji povijesnih narativa, stvaranju simbola nove države i transformaciji javnih prostora, pri čemu nacionalni simboli postaju temelj novog identiteta društva i države. U Hrvatskoj je dotadašnji službeni socijalistički narativ o "bratstvu i jedinstvu" početkom devedesetih zamijenjen domoljubnim narativom o "tisućljetnom snu o samostalnoj hrvatskoj državi" (Pavlaković, 2014). Enormne ljudske žrtve, posljedice ratnih i ideoloških sukoba u Hrvatskoj prošlog stoljeća, ističe Šiber (1997), uzrokovale su obiteljske i kolektivne traume koje i dalje snažno utječu na društvene i političke procese u Hrvatskoj. Pavlaković (2016) ističe da u reinterpetiranju Drugoga svjetskog rata u pojedinim slučajevima dolazi i do rehabilitiranja kolaboracionističkih i fašističkih pokreta i njihovih vođa. Međutim, osim toga prisutne su u dijelu suvremenoga hrvatskog društva i tendencije poricanja odgovornosti partijskog i armijskog vodstva za partizanske ratne zločine, napose Titove uloge u njima. Suprot-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 27 (2018), BR. 3,
STR. 431-451

MUSTAPIĆ, M.,
BALABANIĆ, I.:
"MJESTO SJĘCANJA"...

stavljene interpretacije i komemoriranja povijesnih događaja vezanih uz Drugi svjetski rat čine jednu od temeljnih odrednica u ideološkoj podjeli "lijevo – desno" u hrvatskom političkom kontekstu. Henjak (2005) utvrdio je da odnos građana prema događajima u Drugom svjetskom ratu i poraću ima veliku ulogu u ideološkim podjelama u hrvatskom biračkom tijelu. Dragojević i Pavlaković (2016) pokazali su kako su se narativi, simboli i rituali u komemoriranju događaja iz Drugoga svjetskog rata mijenjali s raspadom socijalističke Jugoslavije i uspostavom demokratske Hrvatske, pri čemu je glavni cilj takvih promjena bio političko legitimiranje lokalnog i nacionalnog establišmenta. Benčić (2016) posve opravdano ističe da političke elite pokušavaju zadobiti dominantnu ulogu u definiranju povijesnih događaja i sjećanja. Dakle, povijesni su procesi određeni posebnostima društvenoga konteksta u kojem su se zbivali, a njihova kasnija valorizacija i interpretacija ovise o političkim odnosima u društvu. Goldstein i Hutinec (2007) smatraju da je u hrvatskom društvu 1990-ih bilo snažno prisutno nastojanje da se negiraju ili barem ublaže neke nesporne činjenice o NDH i njezinoj ulozi tijekom Drugoga svjetskoga rata, odnosno da je došlo do revizionističkih tendencija negiranja ili minoriziranja nacističkih zločina. Osim toga, nova politička elita 1990-ih, kao i sve prije nje, iskoristila je institucije za formiranje simboličkih odrednica značenja javnoga prostora. Pritom su znatan obol dali raznoliki radikalni politički akteri korištenjem narativa i simbola povezanih s NDH ili komemoriranjem s njom povezanih događanja i ličnosti (Marjanović, 2007; Pavlaković, 2008, 2011), a najgore su prolazili partizanski spomenici (Delač i Šimunković, 2013). Stoga Cipek (2011) posve opravdano zaključuje da ratovi 1990-ih nisu bili samo međunacionalni oružani sukobi nego i razaranja dotadašnjih jugoslavenskih sjećanja. Dakle, razvidno je nesuglasje u hrvatskom društvu i akademskoj zajednici, ali i potreba za znanstvenim istraživanjima i društvenim dijalogom koji će voditi k suptilnijem i nijansiranijem razmatranju uloge i ponašanja političkih aktera u suvremenoj hrvatskoj povijesti.

Izborna kampanja i mediji

Izbori su proces kojim birači prenose ovlasti predstavničkim tijelima vlasti. Uspjeh, odnosno osvajanje vlasti, političkih aktera presudno je vezan uz učinkovitu političku komunikaciju s biračima. U demokratskim društvima politička komunikacija doseže vrhunac u izornoj kampanji. Ključna je funkcija kampanje informiranje birača o političkim opcijama i poticanje sudjelovanja u izbornom procesu (Norris, Curtice, Sanders, Scammell i Semetko, 1999). U suvremenom društvu komunikacija s biračima počiva na posredovanju masovnih medija.

McNair (2003) izbornu kampanju drži svrhovitom političkom komunikacijom koja se odvija u trokutu politički akteri – mediji – javnost. S obzirom na globalne političke i tehnološko-komunikacijske promjene u zadnja tri desetljeća, došlo je do intenziviranja istraživanja političke komunikacije i izbornih kampanja te uspostave teorijskih modela. S obzirom na prostorno ograničenje i ciljeve rada, ovdje ćemo taksativno izdvojiti neke od važnijih. Edelman je (2003) razvio teoriju konstrukcije političkoga spektakla, u kojoj središnje mjesto zauzima teza da politika kreira publiku koja je prati. Ona pak ovisi o novinarskom izvještavanju o političkim zbivanjima, odnosno o interpretacijama medijske publike. Street je (2003), analizirajući političku komunikaciju i njezin utjecaj na demokraciju, razvio teoriju pakiranja politika, koja polazi od teze o međusobnom prožimanju i prilagodbi medija i politike, zbog čega je u suvremenim medijima došlo do estradizacije izvještavanja o političkim temama. Dakle, sadržaj priloga o političkoj tematici od sekundarne je važnosti u odnosu na samu formu njezine prezentacije. Street (2003) smatra da se pakiranjem politike nastoji političke poruke prilagoditi logici medija i potrošačkoga društva, a time i biračkom tijelu, ionako izloženom marketinškim kampanjama u svakodnevnom životu, neovisno o političkim temama. Tezu o "estrادizaciji" političke komunikacije s biračima u suvremenim demokracijama krajnje radikalno nadograđuje Van Zoonen (2003). Ona političar(k)e poistovjećuje s glumicama i glumcima u sapunicama, televizijskoj zabavnoj formi koja komercijalni uspjeh temelji na skandalima, sukobima, međusobnim uvredama i diskreditiranju likova. Takvo predstavljanje političara u medijski posredovanoj političkoj komunikaciji, smatra Van Zoonen (2003), omogućuje većini građana lakše razumijevanje temeljnih odrednica narativa političkih aktera. Slično tome, McNair (2003) drži da se politička zbilja medijski konstruira, pri čemu je osnovna zadaća medija, osim informiranja javnosti, postavljanje medijske agende i odrednica strukture političke zbilje koja bi u svojoj punini većini građana bila apstraktna i neshvatljiva.

O početku pune demokratizacije medija u Hrvatskoj može se govoriti tek nakon prvih višestranačkih izbora 1990., a time i o liberalizaciji medijskoga sustava. Bilić je (2012) utvrdio da se taj sustav sastoji od približno 870 tiskanih medija (od kojih 10 dnevnih novina), 30 televizijskih kanala (od kojih 9 s nacionalnom koncesijom), 168 radijskih postaja (od kojih 5 s nacionalnom koncesijom), 66 pružatelja internetskih usluga, 20 kabelaških operatera za distribuciju televizijskih kanala, dvaju satelitskih i četiri internetska operatera. U političkoj komunikaciji u Hrvatskoj posredovanoj medijima tijekom izbornih kampanja od početka 2000-ih očiti su trendovi poput bipolarizacije medijskoga fokusa na dvije vodeće političke stran-

ke, HDZ i SDP (Balabanić i Mustapić, 2008), personalizacije (Grbeša, 2004) i amerikanizacije kampanje (Balabanić, Mustapić i Rihtar, 2011).

Hrvatski politički kontekst 2015.

Hrvatska je 2015. godine prvi put nakon šestogodišnje recesije imala pozitivne makroekonomske pokazatelje. Usprkos tome, tijekom mandata SDP-ove koalicijske vlade (2011.–2015.), kao i u djelovanju opozicije predvođene s HDZ-om, u političkoj komunikaciji bile su izrazito dominantne ideološke teme i korupcijske afere. Lalić (2015) smatra da je u razdoblju od kampanje za predsjedničke izbore koncem 2014. do parlamentarnih izbora ujesen 2015. ostvaren koncept "permanentne kampanje". Osim toga, pošto je u Hrvatskoj 2013. prvi put primijenjeno na izborima za Europski parlament, to su bili prvi parlamentarni izbori s mogućnosti preferencijskoga glasovanja. Izborna kampanja počela je 21. listopada 2015. godine i trajala je 16 dana, do 6. studenoga, kada je nastupila izborna šutnja. Izbori za 8. saziv Hrvatskoga sabora održani su 8. studenoga. Na 6687 biračkih mjesta glasovala su 2 304 403 građanina ili 60,82 posto biračkoga tijela. Predizborne ankete, kao i izlazna anketa na dan održavanja izbora, upućivale su na to da je riječ o zasigurno najneizvjesnijim izborima u kratkoj povijesti hrvatske demokracije. Konačni rezultati bili su u skladu s predviđanjima. Domoljubna koalicija predvođena HDZ-om osvojila je 59 mandata, koalicija Hrvatska raste predvođena SDP-om 56 mandata, Most nezavisnih lista 19 mandata, IDS 3 mandata, HDSSB 2 mandata, koalicija okupljena oko zagrebačkoga gradonačelnika Milana Bandića 2 mandata, Živi zid i Uspješna Hrvatska po 1 mandat. Uz to su izabrana tri predstavnika srpske nacionalne manjine i pet predstavnika ostalih nacionalnih manjina. Konstituirajuća sjednica 8. saziva Hrvatskoga sabora održana je 3. prosinca 2015., ali Sabor je konstituiran tek iz drugoga pokušaja 28. prosinca 2015. U siječnju 2016. godine HDZ je, predvođeni Domoljubnu koaliciju, uspostavio koalicijsku vladu s Mostom nezavisnih lista. Njihovi vođe, Tomislav Karamarko (HDZ) i Božo Petrov (Most), postali su potpredsjednici Vlade, a premijerom je postao hrvatsko-kanadski gospodarstvenik Tihomir Orešković, prvi nestranački premijer u Hrvatskoj. Bila je to prva vlada koja u Hrvatskoj nije odradila svoj puni mandat. Sabor je 20. lipnja 2016. donio odluku o vlastitu raspuštanju. S obzirom na sve navedeno, u ovom ćemo radu analizirati kako se politički akteri koriste temama vezanima uz kulturu sjećanja u izbornoj kampanji, koja neupitno simbolički legitimira buduće nositelje vlasti, odnosno kako mediji posreduju i diseminiraju takve političke poruke.

CILJEVI I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Glavni cilj ovog rada bio je utvrditi obrasce strukturiranja zastupljenosti tema koje se odnose na suvremenu hrvatsku povijest i kulturu sjećanja u vodećim medijima tijekom izborne kampanje za parlamentarne izbore 2015. godine, na temelju čega se može procijeniti u kojoj je mjeri izborna kampanja bila "mjestom sjećanja" s obzirom na Norinu (2007) tezu o materijalnim, simboličkim i funkcionalnim aspektima "mjesta sjećanja". Pritom su kriteriji za određivanje vodeće uloge pojedinoga medija bili čitanost (tiska), gledanost (televizije) i posjećenost (online portala). Glavni cilj usredotočili smo na sljedeće istraživačke ciljeve: definirati zastupljenost pojedinih tema iz prošlosti tijekom izborne kampanje te ih usporediti sa zastupljenosti drugih tematika; ustanoviti koje političke stranke i vrste medija u većoj mjeri naglašavaju teme vezane uz prošlost; definirati u kojem su kontekstu i uz koje događaje političke stranke naglašavale teme iz prošlosti; ustanoviti kakav su vrijednosni sud političke stranke i mediji imali prema temama iz hrvatske prošlosti. Na taj se način može utvrditi kako ključni hrvatski izborni akteri 2015. interpretiraju važne osobe i događaje iz suvremene povijesti. Analizom smo obuhvatili razdoblje službene kampanje za parlamentarne izbore 2015. godine, koja je trajala od 21. listopada do 6. studenoga te godine. Analizirali smo sadržaje objavljene na trima medijskim platformama: na televiziji, u tisku i na internetu. U sklopu televizijskoga programa analizom smo obuhvatili priloge u programu središnjih informativnih emisija triju televizijskih kuća s nacionalnom koncesijom: HTV-a, NOVE TV i RTL-a. Od tiskovina analizom smo obuhvatili najtiražnije dnevne novine, prema Vozab (2014): *24 sata*, *Jutarnji list* i *Večernji list*. Od internetskih portala analizirali smo najposjećenije portale, prema Bilić, Balabanić, Primorac, Jurlin i Eterović (2017), koji se publiciraju jedino u online izdanju: *Index.hr*, *Net.hr* i *Tportal.hr*. Služili smo se metodom analize sadržaja. Jedinica analize u tiskanim i online medijima bio je jedan prilog. Prilog je definiran kao jedinični sadržaj objavljen kao samostalna smisljena cjelina. U sklopu priloga analizirane su i izjave raznih aktera, i to kroz dva pitanja analitičke matrice: "Prisutnost izjava (citata)" i "Koji akter daje izjavu?" Analitička matrica ima 47 kategorija analize, a autori su za potrebe ovoga rada u istraživački instrument dodali još dvije analitičke kategorije povezane s događajima i pojavama iz suvremene hrvatske povijesti: "Prisutnost tema vezanih uz Drugi svjetski rat, razdoblje komunizma i Domovinski rat" i "Ako da, koja se tema spominje?" Analitička matrica izrađena je za istraživanje u sklopu COST-akcije *Populist Political Communication in Europe: Comprehending the Challenge of Mediated Political Populism for*

Democratic Politics. Istraživanjem, u sklopu COST-akcije, željeli su se ustanoviti i usporediti elementi političke retorike u europskim državama u kojima su se 2015. godine održavali parlamentarni izbori.² Oglasne poruke, sponzorirane priloge, ankete te komentare posjetitelja (u slučaju portala) nismo uvrstili u analizu. U slučaju televizije, jedinica analize bio je jedan prilog unutar središnje informativne emisije.³ Prilog je i na televiziji definiran kao jedinični sadržaj objavljen kao samostalna cjelina. Izjave voditelja informativnih emisija prije i nakon priloga vezane uz sadržaj priloga također smo smatrali istom jedinicom analize. Najave priloga na početku emisije nismo uvrstili u analizu. Analizirano je 119 televizijskih priloga, 359 priloga iz dnevnih novina te 402 priloga s internetskih portala. Ukupno je analizirano 880 priloga. Analizom su obuhvaćeni svi prilozima vezani uz predmet istraživanja, tako da je istraživanjem obuhvaćena cijela populacija.⁴ Analizu su proveli autori ovoga rada, a radi postizanja jednoznačnosti kriterija provedeno je nekoliko pokusnih analiza. Podudarnost analitičara ispitana je Cohen Kappa-koeficijentom koji se, ovisno o varijabli istraživanja, kretao od 0,71 do 0,92. Medijan koeficijenta podudarnosti svih varijabli iznosi 0,83. Na varijablama od središnjeg interesa za ciljeve ovoga rada pouzdanost je, izražena Cohen Kappa-koeficijentom, sljedeća: "Dominantna tema priloga" (0,75) i "Prisutnost tema vezanih uz Drugi svjetski rat, razdoblje komunizma i Domovinski rat" (0,8).

REZULTATI I INTERPRETACIJA ISTRAŽIVANJA

⇒ TABLICA 1
Broj priloga prema
vrsti medija

U kojoj su mjeri sadržaji vezani uz izbornu kampanju publicirani u raznim vrstama medija prikazuje Tablica 1.

Vrsta medija	fi	%
Televizija	119	13,5
Novine	359	40,8
Online mediji	402	45,7
<i>Ukupno</i>	<i>880</i>	<i>100,0</i>

Najviše priloga objavljeno je u online medijima (45,7 posto). Malo manje priloga (40,8 posto) objavljeno je u tisku. Najmanje ih je objavljeno u sklopu televizijskoga programa. Treba uzeti u obzir da smo analizom obuhvatili jedino središnje informativne emisije televizijskih kuća. Zbrojimo li sve analizirane priloge i podijelimo ih s danima službene kampanje za izbore, dolazimo do podatka da su se u prosjeku svaki dan u odabranim medijima publicirala 52 priloga o aktivnostima političara u vezi s izbornom kampanjom. O kojim se temama najviše raspravljalo, prikazuje Tablica 2.

➔ TABLICA 2
Dominantna tema
priloga

Dominantna tema priloga	fi	%
Stranačke politike i izbori	597	67,8
Makroekonomija i porezi	56	6,4
Funkcioniranje demokracije/vlade	33	3,8
Socijalna pitanja	22	2,5
Javno mnijenje	21	2,4
Kultura, mediji i komunikacije	19	2,2
Rad	17	1,9
Useljavanje i integracija	17	1,9
Obrazovanje	14	1,6
Pravda, pravosuđe, kriminal	14	1,6
Mikroekonomija	12	1,4
Građanska prava i slobode	10	1,1
Ostalo	8	6,6
<i>Ukupno</i>	<i>880</i>	<i>100</i>

Stranačke politike i izbori (izborne kampanje) bili su tema o kojoj se neusporedivo najviše govorilo tijekom kampanje. Tako je čak 68,7 posto ukupnoga broja priloga sadržajno bilo vezano upravo uz tu temu. Političari i novinari najviše su govorili o općim kvalitetama i slabostima pojedinih političara ili stranaka te o događajima povezanim sa samom izbornom kampanjom. Znatno manje bili su zastupljeni sadržaji kojima su se političari ili novinari osvrtni na konkretne teme i društvene probleme. Tako su sva druga relevantna društvena pitanja i problemi, kao glavna tema priloga, sadržajno bili zastupljeni u 31,3 posto slučajeva. U sklopu te teme učestalije se izvještavalo o makroekonomskim pitanjima (6,4 posto) i funkcioniranju demokracije/vlade (3,8 posto). Udio svih drugih sadržaja u ukupnom broju objavljenih priloga manji je od tri posto. Sadržaji vezani uz događaje i pojave iz hrvatske prošlosti mogli su se objavljivati i kao dodatan sadržaj jedne od dominantnih tema priloga navedenih u Tablici 2. U kojim medijima, koliko često te o kojim se događajima i pojavama govorilo tijekom izborne kampanje prikazat ćemo u idućim tablicama. Prvo ćemo prikazati u kojoj su se mjeri razni događaji i pojave iz prošlosti spominjali u priložima vezanima uz izbornu kampanju.

➔ TABLICA 3
Učestalost
izvještavanja o
sadržajima iz prošlosti
prema vrsti medija

Vrsta medija	Broj priloga	
Televizija	f	16
	%	11,5
Novine	f	54
	%	38,8
Online mediji	f	69
	%	49,6
<i>Ukupno</i>	<i>f</i>	<i>139</i>
	<i>%</i>	<i>100,0</i>

➔ TABLICA 4
Sadržaj iz prošlosti
o kojem se izvještava-
lo u prilogima

Događaji i pojave iz hrvatske prošlosti ukupno su spomenuti u 139 priloga od ukupno 880 analiziranih (Tablica 3). Od ukupnoga broja priloga o aktivnostima političkih stranaka u izbornoj kampanji u čak 15,8 posto govorilo se i o temama vezanima uz bližu (Domovinski rat) ili dalju (Drugi svjetski rat) prošlost. Kako vidimo iz Tablice 3, ti su sadržaji bili najzastupljeniji na internetskim portalima, a najmanje zastupljeni u televizijskim programima.

Sadržaj iz prošlosti	fi	%
Domovinski rat	61	43,9
Drugi svjetski rat	41	29,5
Hrvatska 1990-ih	15	10,8
Razdoblje Jugoslavije	22	15,8
<i>Ukupno</i>	<i>139</i>	<i>100,0</i>

O kojim se točno događajima i pojavama iz prošlosti izvještavalo tijekom izborne kampanje vidi se iz Tablice 4. Analizirani sadržaj može se podijeliti u četiri veće cjeline: Domovinski rat, Drugi svjetski rat, događaji u Hrvatskoj tijekom 1990-ih te događaji vezani uz razdoblje Jugoslavije (1945.–1990.).

U gotovo pola (43,9 posto) priloga izvještavalo se o problematici povezanoj s Domovinskim ratom. Sadržaji vezani uz Domovinski rat kretali su se od pitanja branitelja, preko zasluga i uloga pojedinaca za pobjedu u Domovinskom ratu, do općenitoga podsjećanja na Domovinski rat i na žrtve koje je Hrvatska podnijela. Sadržaji vezani uz Drugi svjetski rat spomenuti su u gotovo trećini (29,5 posto) priloga povezanih sa sadržajima vezanima uz hrvatsku prošlost. Dakle, u konstruiranju "izbornih narativa o kolektivnom sjećanju" dominiraju teme vezane uz Domovinski rat, a one vezane uz Drugi svjetski rat od sekundarne su važnosti. Nora je (2007) istaknuo da se osjećaj nacionalnoga kontinuiteta konstruirao na "mjestima sjećanja", na kojima se društvo preko institucija i medija konstituirao kao politička zajednica. Domovinski rat svježa je trauma hrvatske suvremene povijesti, stoga ne čudi što se upravo na toj temi najčešće vode i političke polemike kojima se pokušavaju diskreditirati pojedinci s obzirom na njihovu funkciju i ulogu u Domovinskom ratu. Od primjera izjava koje opisuju kontekst odnosa pozivanja političara na Domovinski rat možemo izdvojiti izjavu "Smrdi li im Domovinski rat, smeta li im što mjesec dana prije izbora moraju vježbati kako se maše hrvatskom zastavom jer im je to rekao neki skupo plaćen Amerikanac" (Božidar Kalmeta – HDZ, 4. 11. 2015., *Večernji list*), "Za Tuđmana su govorili da je diktator, za branitelje da su kriminalci, invalidi Domovinskog rata su lažni invalidi, 90-te godine za njih su mračne, a mi smo doživjeli vrhunac hrvat-

ske povijesti i sretni smo što smo bili i sudionici i suvremenici" (Tomislav Karamarko – HDZ, 30. 10. 2015., *Net.hr*), "Stvorili smo Hrvatsku prije 25 godina zahvaljujući velikanu povijesti. Što više prolaze dani, mjeseci i godine taj čovjek je sve veći i veći, a zove se Franjo Tuđman" (Tomislav Karamarko – HDZ, 5. 11. 2015., *Index.hr*). Kao što se vidi i iz navedenih primjera, HDZ je isticao u prvom redu vlastite zasluge, a minorizirao ulogu SDP-a i srodnih stranaka tijekom Domovinskog rata. Kada govorimo o sadržajima iz Drugoga svjetskog rata, političari i novinari uglavnom su se doticali podjele na ustaše i partizane te pokušaja revitalizacije totalitarnih ideja u suvremenom društvu. Uz to, naglašavala se uloga i položaj svake od navedenih skupina tijekom Drugog svjetskog rata i poraća te su se pojedine osobe s današnje političke scene povezivale s događajima iz Drugoga svjetskog rata. Kao primjer izjave u kojoj se akter osvrće na razdoblje Drugoga svjetskog rata možemo izdvojiti izjavu Zorana Milanovića (SDP): "To je ta crna košulja, to je najveća opasnost za Hrvatsku. Na listi njegove koalicije su stranke koje veličaju ustaštvo i Antu Pavelića, to je činjenica. Takvi ljudi su motivatori i organizatori svega crnokošuljaškog u Hrvatskoj i o njima treba govoriti" (30. 10. 2015., *Večernji list*). Odnosno, izjavu Tomislava Karamarka (HDZ): "Ali to je možda naša pobjeda. Jer su od nas naučili kako treba voljeti Domovinu i mahati njezinim zastavama i da je Tuđman najveći Hrvat 20. stoljeća a ne neki Josip Broz – ubojica" (3. 11. 2015., *Net.hr*). I u drugim primjerima podsjećanje na razdoblje Drugoga svjetskog rata isticano je ili kroz osobe (Josipa Broza Tita i Antu Pavelića) ili kroz partizanski, odnosno ustaški, pokret.

➔ TABLICA 5
Učestalost spominjanja
teme prošlosti s
obzirom na političku
stranku

Politička stranka (koalicija stranaka)	fi	%
Domoljubna koalicija	40	28,8
HDSSB	4	2,9
HSP	2	1,4
Koalicija Hrvatska raste	35	25,2
Koalicija rada i solidarnosti	4	2,9
Koalicija Spremni	2	1,4
Koalicija Uspješna Hrvatska	2	1,4
Most nezavisnih lista	3	2,2
Naprijed Hrvatska! – Progresivni savez	2	1,4
Pametno	1	0,7
Primorsko-goranski savez	1	0,7
Više stranaka	43	30,9
<i>Ukupno</i>	<i>139</i>	<i>100,0</i>

Koje su se političke stranke i koalicije najčešće osvrtnale na sadržaje iz hrvatske prošlosti, prikazano je Tablicom 5. Ipak, prije nego što se osvrtnemo na udjele u naglašavanju povije-

sne tematike, treba dati uvid i u zastupljenost pojedinih stranaka i koalicija unutar ukupnoga medijskog izvještavanja. Podrazumijeva se da su političke opcije s većom zastupljenošću unutar ukupnoga korpusa medijskog izvještavanja češće imale i priliku doticati se tema iz prošlosti. Domoljubna koalicija predvođena HDZ-om predstavljena je samostalno u 21,9 posto analiziranih priloga. O koaliciji predvođenoj SDP-om analizirani mediji izvještavali su u približno jednakom broju priloga, tj. u 20,5 posto analiziranih priloga. O svim drugim političkim strankama i koalicijama izvještavalo se u približno 27 posto publiciranih priloga. Treba reći da su u gotovo trećini (31,9 posto) priloga sadržajno obuhvaćene aktivnosti više od jedne stranke. Upravo su se dvije vodeće koalicije, Domoljubna koalicija i Hrvatska raste, u najvećoj mjeri osvrtaale na sadržaje iz bliže ili dalje hrvatske prošlosti. Kada se usporede medijska zastupljenost vodećih koalicija i stranaka i naglašavanje sadržaja iz prošlosti, uviđa se da su HDZ i SDP, kao i njihovi koalicijski partneri, relativno češće naglašavali sadržaje iz prošlosti negoli ostale političke opcije. S obzirom na česta prozivanja političkih oponenta o ulozi Saveza komunista Hrvatske, kojega je SDP pravni sljednik, odnosno uloge HDZ-a u tranziciji i procesu privatizacije 1990-ih, obje stranke tematiziranjem prošlosti žele zadobiti dominantnu ulogu u interpretiranju povijesnih događaja i konstruiranju povijesnih narativa i sjećanja. I u situacijama kada su prilozi istodobno izvještavali o aktivnostima više političkih stranaka ili koalicija, sadržaji iz prošlosti bili su izrazito zastupljeni. Tako su u čak 43 priloga (30,9 posto) od ukupno 139 priloga u kojima se izvještavalo o događajima i pojavama iz prošlosti istodobno obuhvaćene aktivnosti više od jedne političke stranke ili koalicije. Možemo reći da ni u situacijama kada je u raspravu bilo uključeno više političkih opcija naglasak često nije bio na aktualnim temama važnima za svakodnevne probleme i socijalno-ekonomsku kvalitetu života hrvatskih građana nego su se i u tim situacijama učestalo naglašavali događaji iz Domovinskog rata, Drugoga svjetskog rata te razdoblja socijalističke Jugoslavije.

Obje vodeće stranke, HDZ i SDP, odnosno njihove izborne koalicije, usredotočile su se na konstrukciju narativa vezanih uz Domovinski rat i "podijeljena sjećanja" (A. Assmann, 2013) vezana uz Drugi svjetski rat. Političari iz Domoljubne koalicije najčešće su govorili o važnosti Domovinskog rata, kao što smo vidjeli u prikazanim izjavama, za današnju Hrvatsku te su ujedno naglašavali vlastitu ulogu u ratu. Političari iz koalicije Hrvatska raste uglavnom su govorili o ponovnom porastu napetosti između Hrvatske, Srbije te Bosne i Hercegovine i negativno se odnosili prema ulozi stranaka iz Domo-

ljubne koalicije prema uspostavljanju dobrih odnosa s državama koje su bile uključene u ratna zbivanja 1990-ih na području bivše Jugoslavije.

Politička stranka (koalicija stranaka)	Broj priloga	Domovinski rat	Drugi svjetski rat	Hrvatska 1990-ih	Razdoblje Jugoslavije	Ukupno
Domoljubna koalicija	f_i %	20 32,8	5 11,9	7 46,7	7 33,3	40 28,8
HDSSB	f_i %	1 1,6	1 2,4	1 6,7	1 4,8	4 2,9
HSP	f_i %	1 1,6	0 0,0	0 0,0	1 4,8	2 1,4
Koalicija Hrvatska raste	f_i %	18 29,5	9 21,4	4 26,7	4 19,0	35 25,2
Koalicija rada i solidarnosti	f_i %	2 3,3	2 4,8	0 0,0	0 0,0	4 2,9
Koalicija Spremnii	f_i %	1 1,6	0 0,0	0 0,0	1 4,8	2 1,4
Koalicija Uspješna Hrvatska	f_i %	0 0,0	2 4,8	0 0,0	0 0,0	2 1,4
Most nezavisnih lista	f_i %	1 1,6	2 4,8	0 0,0	0 0,0	3 2,2
Naprijed Hrvatska! – Progresivni savez	f_i %	0 0,0	2 4,8	0 0,0	0 0,0	2 1,4
Pametno	f_i %	0 0,0	0 0,0	0 0,0	1 4,8	1 0,7
Primorsko-goranski savez	f_i %	1 1,6	0 0,0	0 0,0	0 0,0	1 0,7
Više stranaka	f_i %	16 26,2	18 42,9	3 20,0	6 28,6	43 30,9
<i>Ukupno</i>	f_i %	61 100	42 100	15 100	21 100	139 100

❶ TABLICA 6
Političke stranke
(koalicije) i osvrtanje
na sadržaje iz hrvatske
prošlosti

Tipičan je primjer izjava Vesne Pusić (HNS) "Nedjeljni izbori su pitanje hrvatske budućnosti naspram hrvatske stagnacije, povratka u 1990-e, isključivanje ljudi, antagonizme između Srba i Hrvata i između pojedinih regija" (4. 11. 2015., *Večernji list*). Nadalje, Domoljubna koalicija isticala je zasluge Franje Tuđmana u stvaranju današnje Hrvatske, dok su političari iz koalicije Hrvatska raste isticali negativne pojave i procese iz 1990-ih, poput procesa privatizacije, slabljenja gospodarstva i industrije, niske razine demokratskih sloboda i slično. Suprotna stajališta iznošena su i u odnosu na bivšu državu Jugoslaviju. Domoljubna koalicija isticala je ulogu i funkcije pojedinih osoba u tadašnjoj vlasti te su općenito kritizirali politički

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 27 (2018), BR. 3,
STR. 431-451

MUSTAPIĆ, M.,
BALABANIĆ, I.:
"MJESTO SJEDANJA"...

sustav bivše socijalističke države. Iz koalicije Hrvatska raste naglašavali su pozitivne strane tadašnje države, poput obrazovanja stanovništva, izgradnje gospodarske infrastrukture i sl. To su primjeri Halbwachsove (1992) tvrdnje da pojedinac vlastito sjećanje temelji na "kolektivnim sjećanjima" društvenih skupina kojima pripada, pri čemu je ključan pojam "društveni okvir" koji utvrđuje i stabilizira sjećanje. Sagledavajući događaje s početka 1990-ih godina, pojedinci su iste događaje gledali kroz "okvir" skupina kojima su pripadali, a sami okviri svoje su diskurse dobili kroz "mjesta sjećanja" koja su imala različite vrijednosne konotacije za društvene skupine u hrvatskom društvu. U skladu s Halbwachsovima pretpostavka, može se reći da su političari svojim biračima prenosili kolektivno sjećanje skupine kojoj pripadaju, odnosno ono koje odgovara povijesnim interpretacijama dominantnim među njezinim članovima. Rezultati provedene analize sadržava vodećih hrvatskih medija tijekom izborne kampanje 2015. godine upućuju na učestalu upotrebu povijesne tematike u političkoj komunikaciji, posebice vezane uz Domovinski i Drugi svjetski rat. Ta je tematika relativno prisutnija u tisku i na internetskim portalima nego u središnjim informativnim TV-emisijama. Naime, kao i u prethodnim kampanjama, medijska je pažnja bipolarizirana između HDZ-a i SDP-a u odnosu na pojavnost ostalih političkih aktera. Pritom su se HDZ i koalicijski partneri najviše usmjerili na Domovinski rat, žrtve i državotvornu ulogu ratne pobjede, a SDP i koalicijski partneri na negativne aspekte tog razdoblja, ponajprije na posljedice za političke odnose Hrvatske sa susjednim državama i na negativne posljedice privatizacije društvene imovine.

ZAKLJUČNO RAZMATRANJE

Tijekom izbornih kampanja u javnosti se intenzivnije razmišlja o rješenjima društvenih problema i politika kojima bi se društvo trebalo razvijati, a posebice o tome kako osigurati uvjete za prosperitet mlađih naraštaja. Stoga su izborne kampanje i izborni ishodi odraz promišljanja ključnih političkih aktera i biračkoga tijela o toj tematici. Nalazi analize medijskih istupa hrvatskih političara u kampanji za parlamentarne izbore 2015. godine upućuju na to da su ključni akteri u svojim političkim agendama u znatnoj mjeri uzimali teme iz suvremene hrvatske povijesti. Analizom smo obuhvatili najčitanije dnevne listove, najgledanije televizijske informativne emisije i najposjećenije internetske portale, a po broju istupa vezanih uz prošlost posve očekivano dominiraju vodeće hrvatske stranke HDZ i SDP. Naime, u približno šestini ukupnoga broja analiziranih priloga razmatrane su povijesne teme. Strukturiranje tema koje se odnose na suvremenu hrvatsku povijest tijekom

izborne kampanje 2015. upućuje na političku koegzistenciju "podijeljenog sjećanja" (A. Assaman, 2013). Nora je (2007) ustvrdio da se društvo uz pomoć simbola i kodiranja događaja iz prošlosti konstituira kao politička zajednica, a to konstituiranje određuju sadašnji odnosi snaga ključnih političkih aktera. Podudarnost između medijskog izvještavanja i političke retorike sugerira da izbornu kampanju u Hrvatskoj 2015. godine, primarno s obzirom na njene funkcionalne i simboličke aspekte, u znatnoj mjeri možemo promatrati i kao "mjesto sjećanja".

BILJEŠKE

¹ Ravnatelj Hrvatskoga memorijalno-dokumentacijskog centra Domovinskog rata dr. sc. Ante Nazor u zadnjih je godinu dana u nekoliko navrata u medijima istupao sa sličnim podatkom o ukupnom broju poginulih.

² Izbori su održani u Portugalu, Danskoj, Estoniji, Grčkoj, Švicarskoj, Poljskoj, Finskoj i Hrvatskoj.

³ Dnevnik Nove TV, Dnevnik 2 na HTV-u i RTL Danas.

⁴ Populaciju istraživanja čine svi prilozi sadržajno vezani uz izbornu kampanju objavljeni tijekom službene izborne kampanje za parlamentarne izbore 2015. Rezultati se ne mogu poopćavati na druge medije i razdoblja.

LITERATURA

Assmann, A. (2013). Europe's divided memory. U U. Blacker, A. Etkind i J. Fedor (Ur.), *Memory and theory in Eastern Europe* (str. 25–41). Basingstoke: Palgrave. Macmillan.

Assmann, J. (1988). Kollektives Gedächtnis und kulturelle Identität. U J. Assmann i T. Hölscher (Ur.), *Kultur und Gedächtnis* (str. 9–19). Frankfurt: Suhrkamp.

Assmann, J. (2007). *Das kulturelle Gedächtnis: Schrift, Erinnerungen und politische Identität in frühen Hochkulturen*. München: C.H. Beck.

Balabanić, I. i Mustapić, M. (2008). Medijska retorika u predizborno razdoblju 2007. Analiza dnevnog tiska. *Društvena istraživanja*, 17(4-5), 647–669. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/29430>

Balabanić, I., Mustapić, M. i Rihtar, S. (2011). "Amerikanizacija" kampanje u hrvatskom dnevnom tisku: izbori 2007. *Društvena istraživanja*, 20(2), 359–378. <https://doi.org/10.5559/di.20.2.04>

Benčić, A. (2016). Teorijska konceptualizacija kolektivnih sjećanja u sociologiji i srodnim društvenim znanostima. *Društvena istraživanja*, 25(1), 1–19. <https://doi.org/10.5559/di.25.1.01>

Bilić, P. (2012). Hrvatski medijski sustav između refleksivne modernizacije i medijatizacije: socijetalna i institucionalna analiza. *Društvena istraživanja*, 21(4), 821–842. <https://doi.org/10.5559/di.21.4.01>

Bilić, P., Balabanić, I., Primorac, J., Jurin, K. i Eterović, R. (2017). *Analiza tržišta elektroničkih publikacija*. Zagreb: Institut za međunarodne odnose. Dostupno na <http://www.e-mediji.hr/hr/pruzatelji-medijskih-usluga/istrazivanja-i-analize/objavljena-analiza-trzista-elektronicke-publikacije/>

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 27 (2018), BR. 3,
STR. 431-451

MUSTAPIĆ, M.,
BALABANIĆ, I.:
"MJESTO SJEDANJA"...

Birin, A. (2005). Ideološke politizacije i najnovija hrvatska historiografija (1989. – 2002.). U S. Lipovčan i Lj. Dobrovšak (Ur.), *Hrvatska historiografija XX. stoljeća: između znanstvenih paradigmi i ideoloških zahtjeva* (str. 33–55). Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.

Cipek, T. (2011). Povijest uzvraća udarac. Nacija i demokratska legitimacija. U T. Cipek (Ur.), *Kultura sjećanja: 1991. Povijesni lomovi i soladavanje prošlosti* (str. 13–27). Zagreb: Disput.

Delač, D. i Šimunković, M. (2013). *Sjećanje je borba – spomen obilježja Narodnooslobodilačke borbe i revolucionarnog pokreta na području grada Zagreba*. Zagreb: Savez antifašističkih boraca i antifašista Hrvatske.

Dragojević, M. i Pavlaković, V. (2016). Local memories of wartime violence: Commemorating World War Two in Gospić. *Suvremene teme*, 8(1), 66–87. Dostupno na https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=256868

Edelman, M. (2003). *Konstrukcija političkog spektakla*. Zagreb: Politička kultura.

Geiger, V. (2011). Ljudski gubici Hrvatske u Drugom svjetskom ratu koje su prouzročili "okupatori i njihovi pomagači". Brojdbeni pokazatelji (procjene, izračuni, popisi). *Časopis za suvremenu povijest*, 43(3), 699–749. Dostupno na https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=114002

Goldstein, I. i Hutinec, G. (2007). Neki aspekti revizionizma u hrvatskoj historiografiji devedesetih godina XX stoljeća – motivi, metode i odjeci. U V. Katz (Ur.), *Revizija prošlosti na prostorima bivše Jugoslavije: zbornik radova* (str. 187–210). Sarajevo: Institut za istoriju.

Grbeša, M. (2004). Personalization in Croatian presidential elections in 2000: How personal did the candidates go and what did the press cover? *Politička misao*, 41(5), 52–73. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/21144>

Halbwachs, M. (1992). *On collective memory*. Chicago: University of Chicago Press.

Henjak, A. (2005). Determinante ideološke samoidentifikacije hrvatskih birača na parlamentarnim izborima 2003. godine. *Politička misao*, 42(1), 85–110. Dostupno na https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=33180

Javna ustanova Spomen-područje Jasenovac (2013). <https://www.jusp-jasenovac.hr/Default.aspx?sid=6284> (17. kolovoza 2015.)

Lalić, D. (2015). Izborna kampanja 2015. godine: ni predstavljanje ni proizvodnja politike – dugotrajna komunikacijska i politička zbrka. *Političke analize*, 6(4), 12–18. Dostupno na https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=231249

Marjanović, B. (2007). Promjena vlasti, promjena ulica. *Diskrepancija*, 8(1), 105–127. Dostupno na https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=15295

McNair, B. (2003). *Uvod u političku komunikaciju*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

Nora, P. (2007). Između sjećanja i povijesti. *Diskrepancija*, 8(1), 135–165. (original: Nora, P. (1989). Between memory and history: Les Lieux de

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 27 (2018), BR. 3,
STR. 431-451

MUSTAPIĆ, M.,
BALABANIĆ, I.:
"MJESTO SJĘCANJA"...

Mémoire. *Representations*, 26, 7–24.) Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/9911>

Norris, P., Curtice, J., Sanders, D., Scammell, M. i Semetko, H. A. (1999). *On message: Communicating the campaign*. London: Sage Publications.

Olick, J. K. (2007). *The politics of regret: On collective memory and historical responsibility*. London: Routledge.

Olick, J. i Robbins, J. (1998). Social memory studies: From "collective memory" to the historical sociology of mnemonic practices. *Annual Review of Sociology*, (24), 105–140. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.24.1.105>

Pavlaković, V. (2008). Opet Za dom spremni: desetotravanjske komemoracije u Hrvatskoj nakon 1990. godine. U S. Bosto, T. Cipek i O. Milosavljević (Ur.), *Kultura sjećanja: 1941. Povijesni lomovi i svladavanje prošlosti* (str. 113–129). Zagreb: Disput.

Pavlaković, V. (2011). Sukob, komemoracije i promjene značenja: Meštrovićev paviljon kao prijeporno mjesto sjećanja. U T. Cipek (Ur.), *Kultura sjećanja: 1991. Povijesni lomovi i svladavanje prošlosti* (str. 215–238). Zagreb: Disput.

Pavlaković, V. (2014). Fulfilling the thousand-year-old dream: Strategies of symbolic nation-building in Croatia. U P. Kolstø (Ur.), *Strategies of symbolic nationbuilding in South Eastern Europe* (str. 19–50). Farnham: Ashgate Publishing.

Pavlaković, V. (2016). Simboli i kultura sjećanja u Republici Srpskoj Krajini. *Politička misao*, 53(3), 26–49. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/175777>

Pine, F., Kaneff, D. i Haukanes, H. (2004). Introduction. Memory, politics and religion: A perspective on Europe. U F. Pine, D. Kaneff i H. Haukanes (Ur.), *Memory, politics and religion: The past meets the present in Europe* (str. 1–29). Münster: Lit Verlag.

Popov, A. i Deák, D. (2015). Making sense of the "difficult" past: Transmission of political heritage and memory-work among young people across Europe. *The Sociological Review*, 63(2), 36–52. <https://doi.org/10.1111/1467-954X.12261>

Rihtman-Auguštin, D. (1992). O konstrukciji tradicije u naše dane: Rituali, simboli i konotacije vremena. *Narodna umjetnost*, 29(1), 25–42. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/71247>

Roginek, I. (Ur.) (2011). *Rat, dokumentiranje i pravni status žrtve*. Zagreb: Documenta.

Street, J. (2003). *Masovni mediji, politika i demokracija*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

Sundhaussen, H. (2006). Jugoslavija i njene države sljednice. Konstrukcija, destrukcija i nova konstrukcija "sjećanja" i mitova. U M. Brkljačić i S. Prlenda (Ur.), *Kultura pamćenja i historija* (str. 239–284). Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.

Swanson, D. i Mancini, P. (1996.) *Politics, media and modern democracy*. New York, Praeger.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 27 (2018), BR. 3,
STR. 431-451

MUSTAPIĆ, M.,
BALABANIĆ, I.:
"MJESTO SJĘCANJA"...

Šiber, I. (1992). Politička kultura i tranzicija. *Politička misao*, 29(3), 93–110. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/112399>

Šiber, I. (1997). Izborne orijentacije i ideologijski sukobi tijekom Drugoga svjetskog rata. Značenje političke biografije obitelji. *Politička misao*, 34(2), 104–128. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/105734>

Van Zoonen, L. (2003). "After Dallas and Dynasty we have... Democracy": Articulating soap, politics and gender. U J. Corner i D. Pels (Ur.), *Media and the restyling of politics: Consumerism, celebrity and cynicism* (str. 99–116). London: SAGE Publications.

Vilović, G. (2003). Istraživačko novinarstvo, tabloidizacija i etika. *Društvena istraživanja*, 12(6), 957–974. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/19270>

Vozab, D. (2014). Tisak u krizi: analiza trendova u Hrvatskoj od 2008. do 2013. *Medijske studije*, 5(2) 139–147. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/135683>

Žerjavić, V. (1992). *Opsesije i megalomanije oko Jasenovca i Bleiburga. Gubitci stanovništva Jugoslavije u drugom svjetskom ratu*. Zagreb: Globus.

Žerjavić, V. (1993). Yugoslavia – manipulations with the number of Second World War victims. Zagreb: Croatian Information Centre.

Živić, D. i Pokos, N. (2004). Demografski gubitci tijekom domovinskog rata kao odrednica depopulacije Hrvatske (1991. – 2001.). *Društvena istraživanja*, 13(4/5), 727–750. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/16235>

Županov, J. (1995). *Poslije potopa*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

A "Site of Memory" or an Electoral Campaign? A Content Analysis of Croatian Media Prior to the 2015 Parliamentary Elections

Marko MUSTAPIĆ
Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb

Ivan BALABANIĆ
Catholic University of Croatia, Zagreb

After a brief theoretical consideration of the cultural memory and political communication in electoral campaigns, this paper analyses statements of politicians during the 2015 Croatian parliamentary campaign. The main goal of the paper is to establish the manner in which events and happenings from modern Croatian history and the various 'collective memories' surrounding them were present in the media excerpts analysed. Research of excerpts from the leading Croatian media outlets (daily newspapers, TV stations, web portals) was performed through content

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 27 (2018), BR. 3,
STR. 431-451

MUSTAPIĆ, M.,
BALABANIĆ, I.:
"MJESTO SJĘCANJA"...

analysis. The results show that excerpts including political communication about modern historical themes were present to a significant extent, and that discussions of these topics were most often provoked by the largest political parties, Croatian Democratic Union (HDZ) and the Social Democratic Party (SDP). On the level of general conclusion, it can be claimed that the electoral campaign largely became a "site of memory" where further political conflicts surrounding historical issues were generated, while discussions of solutions to numerous social problems were neglected.

Keywords: cultural memory, electoral campaign, media, content analysis, Croatia

Međunarodna licenca / International License:
[Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0.](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)